

Advokaten

PRAKTISK JURIDIK

► [Svensk domstol ska utdöma skadestånd för konventionsbrott](#)

Svensk domstol ska utdöma skadestånd för konventionsbrott

■ Text av Jan Södergren, Advokat

Nu säger Europadomstolen det uttryckligen. Ersättning skall utgå redan i det inhemska systemet för sådan ekonomisk och ideell skada som härrör sig från kränkningar av Konventionen. Förut var detta en kanske inte helt okomplicerad men ändå oundviklig logisk slutsats av Europadomstolens praxis. Svenska domstolar synes generellt inte ha tagit till sig denna. Därför är Grand Chamber-avgörandet i T.P. och K.M. mot Storbritannien (dom 10.5.2001) välkommet.

I ADVOKATEN nr 3 i år (s 20) refererade jag fallet Kudla från oktober 2000 och hävdade att detta avgörande tydligt markerade en skärpt ton från Europadomstolen vad avser staternas skyldighet att i första hand själva hantera rimligt grundade påståenden om konventionskränkningar i det inhemska systemet (den sk subsidiaritetsprincipen). Advokat Jan Thörnhammar följde upp artikeln i därpå följande nummer av ADVOKATEN, där han ställde sig frågan om man verkligen skall behöva gå till Strasbourg för att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Svaret på Jan Thörnhammars fråga är enligt Europadomstolen helt uppenbart NEJ och den fortsätter på den inslagna "skärpta tonens linje."

Nu innebär det nämnda Grand Chamber-målet nog inte så mycket ett förändrat rättsläge, utan – som antytts ovan – snarare ett förtydligande av vad Europadomstolen sedan lång tid hävdad i stadgad praxis.

Den rättsliga grunden för staternas förpliktelse återfinns främst i artikel 13 som ålägger staterna att tillhandahålla effektiva inhemska rättsmedel. Enligt tidigare praxis hette det att staterna förvisso har ett visst diskretionärt utrymme för på vilket sätt förpliktelsen uppfylles. Kravet är ändå att rättsmedlen skall vara effektiva och kunna medföra en rimlig möjlighet till framgång. Härutöver skall rättsmedlen, om det finns skäl därtill ("if appropriate"), även kunna leda till gottgörelse (ofta uttryckt "redress"). Vidare skall staterna i det enskilda fallet erkänna kränkningen. Dessa krav måste – även enligt tidigare praxis – vara tillgodosedda för att staterna i tillräcklig mån skall anses ha reparerat kränkningen på ett sådant sätt att klaganden förlorar sin status som offer (och därmed talerätten i Europadomstolen).

I det nu redovisade målet var omständigheterna i relevanta delar enligt följande (målet är också redovisat av Hans Danelius i SvJT 2001, s 604f). TP sökte vid inhemska domstol få skadestånd för att hon och hennes dotter varit tvångsvis åtskilda på, som det skulle visa sig, felaktiga grunder. House of Lords fann slutligen att de lokala myndigheterna av principiella skäl inte kunde åläggas att utge skadestånd för det sätt på vilket de fullgjort sina lagstadgade uppgifter till skydd för barn. Europadomstolen fann å sin sida att tvångsomhändertagandet utgjorde en kränkning av artikel 8.

Vad gäller klagandens återopande av artikel 13 för uteblivet skadestånd i det inhemska systemet uttalade Europadomstolen följande. För "...den händelse rimligt grundade påståenden om kränkningar av en eller flera rättigheter i Konventionen föreligger, måste det för offret finnas tillgängligt en mekanism som syftar till att fastställa statliga tjänstemäns eller enheters ansvar för kränkningarna." Härefter är det lämpligt att citera originaltexten: "Furthermore, in appropriate cases, compensation for the pecuniary and non-pecuniary damage flowing from the breach should in principle be available as part of the range of redress." (st nr 107).

Vän av ordning ställer sig frågan: Vad avses med "in appropriate cases"? Det tidigare och näranslutna uttrycket "if appropriate" har Danelius översatt till "när det finns skäl därtill" (Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, Norstedts 1997 s 300). Fråga om när det finns skäl därtill, kan knappast vara något som varje stat avgör själv. Det motsatta skulle innebära att Europadomstolen förpliktat staterna att själva välja när skadestånd skall utgå. Den citerade passagen i Grand Chamber-målet skulle då bli fullständigt meningslös.

Vad som avses står i stället att finna i Europadomstolens praxis under artikel 41. Nämnda artikel ger Europadomstolen jurisdiktion att utdöma skadestånd i de fall ersättning inte har skett, eller enbart skett till en del, i det inhemska systemet. Det är i de situationer när Europadomstolen finner att dess blotta förklaring av en kränkning utgör tillräcklig gottgörelse i sig, som det inte finns skäl att utdöma skadestånd. Det är nämligen inte alla kränkningar som renderar skadestånd enligt Europadomstolens praxis. Vägledning om under vilka omständigheter som staterna jämlikt artikel 13 skall utge skadestånd i det inhemska systemet står alltså att finna i Europadomstolens praxis under artikel 41. Vägledning om hur stora belopp som skall utgå – främst för ideell skada – för att klaganden inte längre kan anses ha kvar talerätten i Europadomstolen, framgår likaledes av praxis under artikel 41.

Skadeståndsbeloppen måste i princip ligga i paritet med dem som Europadomstolen dömer ut. Annars skulle förpliktelsen att i första hand hantera konventionskränkningar i det inhemska systemet enbart vara partiell. Slarvigt uttryckt kan man säga att praxis under artikel 41 är normerande för staternas förpliktelse under artikel 13.

Påståenden inför svenska domstolar om att skadestånd skall utgå för en i det inhemska systemet konstaterad

UPP ▲

kränkning - utan att det inte finns explicit lagstöd i den interna skadeståndsrätten - har emellertid hittills varit ungefär lika kontroversiellt som när Galileo Galilei påstod att jorden kretsade kring solen och var rund. Det finns till och med domare som har blivit genuint upprörda och kallat dylika påståenden och yrkanden för "trams". JK har torgfört argumentet att artikel 41 utgör en handlingsregel för Europadomstolen, vilket har föranlett Stockholms tingsrätt att i flera mål avvisa till och med hela den åberopade konventionsrättsliga grunden (var tingsrätten fann stöd i RB för att avvisa en rättslig grund framgår inte av besluten den 31 mars 2000 i mål T 20345 och T 4069-99).
1)

Vissa domare i underrätterna har framfört åsikten att det är en jurisdiktionsfråga och att jurisdiktionen exklusivt tillkommer Europadomstolen (jfr subsidiaritetsprincipen!), vilket då ligger i linje med JK:s resonemang. I viss doktrin tror man sig ha konstaterat att Sverige inkorporerade Europakonventionen utan vidhängande sanktionsregler. Men sanktionen återfinns således i artikel 13 som också inkorporerades till direkt tillämplig svensk lag utan varje reservation och utan att reservationer ens var möjliga.

I skrivande stund ligger en artikel av jur kand Clarence Crafoord – Inhemsk gottgörelse för kränkningar av Europakonventionen – för tryck. Den kommer att publiceras i nästa nummer av Europarättslig Tidskrift. Crafoord fördjupar där analysen på ett utmärkt sätt med åberopande av en mycket rik flora av avgöranden från Europadomstolen.

Det kan finnas anledning att ta del av denna artikel; för trots allt är jorden rund och trots allt kretsar jorden kring solen.

Fotnot: Undertecknad var inte ombud i målen.